

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Plzeň 2022

Bauer Jan

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Bakalářská práce

**Etnografie uplatňování sociální kontroly vůči lidem
bez domova**

Bauer Jan

Plzeň 2022

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Katedra antropologie

**Studijní program Antropologie
Studijní obor Sociální a kulturní antropologie**

Bakalářská práce

**Etnografie uplatňování sociální kontroly vůči lidem
bez domova**

Bauer Jan

Vedoucí práce:

Mgr. Ladislav Toušek, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2022

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2022 .....

Poděkování

Především bych chtěl poděkovat svému vedoucímu práce, Mgr. Ladislavu Touškovi Ph.D., za všechny cenné rady, trpělivost a ochotu, které mi poskytoval během psaní této práce. Mé poděkování dále patří všem informátorům, kteří se mnou sdíleli své zkušenosti, a jen díky tomu mohla tato práce vzniknout. V neposlední řadě bych chtěl poděkovat své partnerce za ohromnou podporu jak během psaní této práce, tak během celého mého studia.

Obsah

Úvod.....	1
1 Teoretická část.....	3
1.1 Policie	3
1.1.1 Městská policie	4
1.1.2 Působnost obecní policie	4
1.1.3 Strážník	5
1.2 Fenomén bezdomovectví.....	6
1.3 Sociální kontrola.....	8
1.3.1 Kriminalizace.....	8
1.3.2 Teorie rozbitých oken.....	9
2 Metodologie.....	11
2.1 Vstup do terénu a etické problémy.....	12
3 Praktická část.....	14
3.1 Kdo je bezdomovec?	14
3.2 Bezdomovec ohrožení privilegovaných.....	16
3.3 Policista „ochránce“ veřejného prostoru.....	18
3.4 Selektivní uplatňování sociální kontroly.....	22
3.5 Sociální kontrola v době pandemie	27
3.6 Ochránce agresor	30
3.7 Shrnutí výzkumné části	34
Závěr.....	36
Literatura.....	39
Resumé	44

Úvod

V této bakalářské práci se budu zabývat tématem uplatňování sociální kontroly ze strany strážníků Městské policie v Plzni ve vztahu k lidem bez domova. Motivací k vypracování tohoto tématu je skutečnost, že já sám jsem již šestým rokem zaměstnaný u Městské policie v Plzni, a proto pevně věřím, že mám vhodné předpoklady získat validní informace v tomto případě nejen od informátorů ale i mých kolegů.

Za dobu mého působení u Městské policie v Plzni jsem se stal mnohokrát svědkem přinejmenším nevhodného chování mých kolegů vůči lidem bez domova. Musím se bohužel přiznat, že i já jsem se choval vůči nim ne vždy adekvátně. Z jakého důvodu strážníci uplatňují sociální kontrolu vůči lidem bez domova tak urputně a v některých případech i za hranou zákonů? K této odpovědi se pokusím propracovat za pomoci etnografického výzkumu.

Hlavním cílem mého výzkumu je zjistit, jakým způsobem je interpretováno uplatňování sociální kontroly ze strany strážníků vůči lidem bez domova, a to s důrazem na opatření v době nouzového stavu. Období pandemie Covidu-19 přineslo mnoho nových restrikcí, které zásadně ovlivňovaly život osob bez domova, a lze tedy předpokládat, že měli strážníci více příležitostí bezdomovce řešit za jejich protiprávní jednání.

Tento výzkum nemá za cíl nikoho poškodit, ani pošpinit jméno policie. Pouze bych rád podkryl vzorce chování a reálné praktiky, které se objevují při uplatňování sociální kontroly ve vztahu k cílové skupině.

Spokojenost a důvěra v policii se určitě odráží na základech našich osobně získaných zkušeností, nebo jsme si mohli názor vytvořit na základě zprostředkovaných informací. Je samozřejmé, že pokud nikdy nedostaneme pokutu a policie nám například pomůže nastartovat automobil, budeme mít na

policii spíše pozitivní názor. V případech, kdy budeme svědkem neadekvátního chování ze strany policie, ji již v tak dobrém světle neuvidíme. Policie bývá vyobrazována jako organizace, která má pomáhat a chránit veřejnost, ale ne vždy tomu tak je (Fassin 2013: 22).

Oblastí uplatňování sociální kontroly ze strany policie se téměř výhradně zabývají sociologové, kriminologové nebo politologové. Odborná veřejnost, která se zabývala policejním prostředím, hovoří o kultuře policie (Fassin 2013: 21-22).

Ve své práci jsem využíval zahraničních konceptů, které byly prováděny v odlišném kulturním, sociálním a politickém prostředí. Z tohoto důvodu jsem k nim přistupoval kriticky a co nejcitlivěji jsem se snažil tyto koncepty přenést do kontextu svého výzkumu bez toho, abych jejich význam transformoval.

Bakalářská práce je členěna na dvě části – teoretickou a praktickou. V teoretické části představím působnost městské policie. V další kapitole se zaměřím na fenomén bezdomovectví a na různé pohledy, jak na něj nahlížet. Poslední část je věnována sociální kontrole, kde na základě odborné literatury formuji teoretická východiska pro tuto práci. Praktická část je věnována výzkumu samotnému. Zjišťuji, kdo je vlastně bezdomovcem v očích mých informátorů a následně se zaměřuji na interpretace informátorů na téma vymáhání veřejného pořádku, a to s důrazem na období pandemie Covidu-19.

1 Teoretická část

1.1 Policie

V této práci operuji se třemi termíny, základním termínem je pro mě policie, tímto označením myslím jakýkoliv orgán veřejné moci, který zabezpečuje veřejný pořádek. Tento základní termín, pokud je zapotřebí, dále dělím na Policii České republiky (dále jako PČR) a Městskou policii (dále jako MP). Pokud je obecní police zřízena obcí, která je městem či statutárním městem, označuje se jako MP (Vetešník – Chauer – Zídka a kol. 2013: 30). Z důvodu provádění výzkumu pouze u MP v Plzni, která je statutárním městem, budu užívat pouze označení MP.

Literatura, která se věnuje sociální kontrole z perspektivy policie, pochází převážně ze Spojených států amerických, kde je rozdílný systém policejních složek. V České republice máme PČR, která je jednotným ozbrojeným bezpečnostním sborem s celostátní působností. Za úkol má chránit bezpečnost osob, majetku a veřejného pořádku. Jejím cílem je také předcházet trestné činnosti, plnit úkoly dle trestního řádu a dalších právních předpisů.¹ Působnost a úkoly MP více představím v dalších podkapitolách. PČR je orgán státní správy, kterou řídí policejní prezident, jenž se zodpovídá ministru vnitra. MP řídí starosta nebo jiný člen zastupitelstva v daném městě nebo obci. PČR je zpravidla více odpovědná celostátním politickým požadavkům, zatímco MP lépe reaguje na společenská očekávání a dopadá na ni mnohem silněji lokální politika. Globálně lze říci, že jak státní, tak lokální moc potřebuje podporu policie, aby mohla prosazovat svou autoritu a získávat politické body u svých potencionálních voličů (Fassin 2013: 180-183).

---

¹ Více: §2 Zák.273/2008 Sb., o Policii České republiky.

1.1.1 Městská policie

V této a následujících podkapitolách bude představena MP, její působnost i samotná osoba strážníka. Instituce s náplní práce podobné MP se objevovaly na našem území již od středověku až do období nástupu socialismu, kdy vznikl jednotný Sbor národní bezpečnosti, který existoval až do roku 1990. V této době nebyly zřizovány žádné jiné sbory na úrovni MP. Po pádu socialistického režimu dochází k pomalé revitalizaci MP. Na základě přijatého zákona 553/1991 Sb. o obecní policii přijatého roku 1992 dochází k vytvoření nových MP, tedy navrácení se k systému, který fungoval do druhé světové války na našem území. Dne 8. května 1992 nabyla účinnosti vyhláška zastupitelstva města Plzně č. 15/1992, která ustavovala vznik MP Plzeň. MP Plzeň začínala s dvaceti pěti strážníky, kteří dohlíželi na pořádek a bezpečnost. Počet zaměstnanců se v průběhu let zvyšoval a dnes již MP Plzeň zaměstnává okolo dvou set padesáti strážníků (Macek – Ulříš 2004: 16–100).

1.1.2 Působnost obecní policie

Působnost MP lze popsat jako okruh vymezených úkolů, které jsou realizovány prostředky v mezích legislativy České republiky. Tyto omezené prostředky můžeme nazvat pravomocí. Základní vymezení působnosti MP lze rozdělit na působnost věcnou a místní. MP je orgánem obce, který především zabezpečuje místní záležitosti veřejného pořádku v oblasti působnosti obce. MP spolupracuje s orgány veřejné moci, pokud je tak uvedeno právním předpisem. Značným rozdílem mezi PČR a MP je jejich místní působnost, zatímco PČR působí na celém území České republiky, MP je limitovaná až na výjimky pouze na působení v rámci katastrálního území obce, ve které byla zřízena a má v ní vymezenou působnost (Vetešník – Chauer – Zídka a kol. 2013: 28–104).

Věcnou působností obce je myšleno především zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku, přispění k ochraně bezpečnosti osob a majetku, dohled strážníků nad dodržováním obecně závazných vyhlášek a nařízení obce,

dodržování pravidel občanského soužití, provádění dohledu nad dodržováním čistoty na veřejných prostranstvích v obci a odhalování přestupků, jejichž projednávání je v působnosti obce. MP se také podílí na vymáhání dodržování právních předpisů o ochraně veřejného pořádku a dohlíží nad bezpečností a plynulostí provozu na pozemních komunikacích. Jedním z jejích úkolů je i dohled nad prevencí kriminality v obci a poskytuje na požádání statistické údaje o MP ministerstvu vnitra (Macek a kol. 2001: 117-118; Zák. 553/1991 Sb., o obecní policii).

1.1.3 Strážník

Strážník je úřední osoba, která je v pracovním poměru k obci. Strážník disponuje oprávněními, díky nimž může zasahovat do práv a svobod osob, vůči kterým provádí úkony. Strážník musí splňovat určitá nadstandardní kritéria na rozdíl od ostatních zaměstnanců orgánů veřejné moci. Tato kritéria jsou konkrétně uvedena v zákoně o obecní policii. Strážník musí být občanem České republiky, který je bezúhonný a spolehlivý, starší 18 let, zdravotně způsobilý, minimální dosažené vzdělání středoškolské ukončené maturitní zkouškou a nezbytností je získání osvědčení o splnění stanovených odborných předpokladů, které jej opravňují k vykonávání povinností a oprávnění dle zákona o obecní policii a jiných zákonů (Zák. 553/1991 Sb., o obecní policii).

Jelikož se strážník podílí na ochraně veřejného pořádku, kdy tak působí i proti potencionálním pachatelům protiprávního jednání s vyšší společenskou nebezpečností. I z tohoto důvodu strážník disponuje podobnými povinnostmi a oprávněními jako příslušníci PČR. Jedná se kupříkladu o povinnost provést zákrok, úkon, nebo jiné opatření, je-li páčán trestný čin nebo přestupek. Aby mohl strážník uplatňovat oprávnění, kterými disponuje, musí být splněny konkrétní podmínky taxativně stanovené v právních předpisech. Strážník disponuje například oprávněním požadovat prokázání totožnosti, může zakázat vstup na určená místa a vyzvat osobu k vydání věci. Dále smí zjišťovat, zda

není osoba pod vlivem alkoholu nebo jiné návykové látky, a případně zabezpečit dopravu osob do zdravotnického zařízení nebo do protialkoholní a protitoxikomanické záchytné stanice (dále jako PAZS) a disponuje mnoha dalšími oprávněními a povinnostmi (Ministerstvo vnitra ČR 2021; Zák. 553/1991 Sb., o obecní policii).

1.2 Fenomén bezdomovectví

V této kapitole i v těch následujících se dále budu věnovat fenoménu bezdomovectví. Ve své práci používám především označení bezdomovec nebo bezdomovectví. Používání tohoto pojmu neslouží k jakémukoliv pejorativnímu označování. Dle Schwarzové je tento termín sám o sobě neutrální. Stereotypy spojené s tímto pojmem se váží na vnímání a hodnocení marginality, ať už ji nazýváme jakkoli (Schwarzová 2010: 315).

V České republice není zákon, vyhláška ani obecně přijímaná definice, která by definovala, nebo alespoň vymezovala bezdomovectví. Vzhledem k této situaci si každý člověk může představit pod pojmy bezdomovec a bezdomovectví velmi rozdílné jedince a s nimi spojené situace. Pravděpodobně jediným společným jmenovatelem náhledů na bezdomovce a bezdomovectví je nepříznivá situace v oblasti bydlení, jak již slova označující tyto lidi a jejich situace naznačuje. Za bezdomovce může být považována osoba, která žije na ulici, bez střechy nad hlavou, ale i osoba, která žije v nejistých podmínkách a hrozí jí ztráta bydlení a přesunutí se na ulici (Fitzpatrick a kol. 2004: 15).

Evropská observatoř bezdomovství stanovila pro vymezení pojmu bezdomovectví tři domény. Absence i jedné z domén může být považována za dostatečnou pro označení osoby za bezdomovce. Jedná se o vyloučení fyzické, sociální a právní domény. Fyzická doména se týká obydlí, které je způsobilé k naplňování potřeb jedinců. Sociální doména je spojena s možností uchovat si

soukromí a udržovat společenské vztahy. Právní nárok na bydlení, který jedinci přináší jistotu na jeho užívání, spadá pod doménu právní.

Toto koncepční chápání přispělo k tomu, že Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci (dále jako FEANTSA) vytvořila typologii bezdomovectví a vyloučení z bydlení. Tato typologie je známa jako Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení (dále jako ETHOS). ETHOS vyobrazuje životní situace lidí, kteří se nacházejí v nepříznivé životní situaci související s bydlením. Hlavním úkolem ETHOS je sběr a analýza dat týkajících se problematiky bezdomovectví, které má napomoci k efektivnějšímu nastavení politik evropských zemí (Edgar a kol. 2009: 15-17; Hradecký a kol. 2007: 9-12). ETHOS v prostředí České republiky formuluje čtyři formy vyloučení z bydlení, a to: bez střechy; bez bytu; nejisté bydlení a nevyhovující bydlení. Tyto čtyři formy se dále člení do dalších subkategorií.²

Některé definice zdůrazňují význam ztráty domova jako ztrátu citové, psychologické a sociální stránky. Nejedná se tedy výhradně o ztrátu fyzického obydlí (Fitzpatrick a kol. 2004: 16).

Na bezdomovectví je laickou veřejností nahlíženo jako na jeden absolutní globální fenomén, ale pojem bezdomovectví je chápán v různých státech jinak. Zároveň je bezdomovectví chápáno jako stav v daném čase, není na něj nahlíženo jako na proces a sérii deprivací (Moore 2007: 145-146).

---

² https://www.feantsa.org/download/cz_8621229557703714801.pdf

1.3 Sociální kontrola

Stanley Cohen ve své knize *Visions of Social Control – Crime, Punishment and Classification* vymezuje sociální kontrolu jako institucionalizovanou formu reakce na chování jedinců, které lze považovat za deviantní (Cohen 1985). V každé společnosti se setkáváme s mechanismy k uplatňování sociální kontroly. Tyto mechanismy slouží k vynutitelnosti žádaného chování ve společnosti a s tím spojené stabilitě a pořádku ve společnosti (Kraus 2015: 12). V této práci se zaměřuji na uplatňování sociální kontroly strážníky vůči deviantnímu chování bezdomovců. V tomto kontextu považuji za deviantní chování především takové jednání, které má znaky protiprávního jednání. Za deviantní jednání lze považovat i různé sociálně patologické jevy, jako jsou například závislosti na návykových látkách, prostituce, psychické poruchy nebo u bezdomovců časté poruchy sociálních vazeb (Karabec 2004: 207).

1.3.1 Kriminalizace

V dnešní době se setkáváme se situacemi, ve kterých je na sociálně vyloučené jedince uvalována větší kontrola. Na druhou stranu je snižena kontrola u osob, které mají vyšší společenskou úroveň (Garland 2001: 197–200). Právě bezdomovci patří mezi skupiny obyvatel, které jsou nejvíce kriminalizovány, a to především z důvodu jejich exkluze (Toušek a kol. 2018: 27). V této práci považuji za kriminalizaci převážně proces, kdy politické autority tvoří nové zákony, které mají za úkol zvýšit kontrolu a postihovat specifické společenské skupiny. K vynutitelnosti těchto zákonů dochází především prostřednictvím policie.

Kriminalizace bezdomovců vychází z teorií, které čerpají z Durkheimových úvah o tom, že lidé nejsou přirozeně limitováni ve svých potřebách. Na tyto úvahy navazují Downes a Rock (1989), kteří uvádějí, že jednou z příčin kriminality je příležitost spojená s nedostatečnou sociální kontrolou. Lze konstatovat, že lidé dodržují zákony jen díky existenci mechanismů sociální

kontroly. Z teorie sociální kontroly vychází administrativní kriminologie, která nahlíží na kriminalitu jako na volbu jedince, který se rozhoduje na základě příležitostí a vyhodnocení případných rizik v porovnání k případnému zisku (Munková 2013: 67-69). Administrativní kriminologie nemá za cíl nápravu jedinců, kteří páchají protiprávní jednání, ale minimalizovat příležitosti, které by usnadňovaly páchat protiprávní jednání prostřednictvím zvýšené sociální kontroly nebo prevence (Toušek 2013: 103).

1.3.2 Teorie rozbitých oken

Teorie rozbitých oken je jednou z teorií, které odůvodňují kriminalizaci bezdomovců. S touto teorií přišli James Wilson a George Kelling (1982). Teorie na příkladu rozbitého okna vysvětluje propojenost nepořádku a kriminality. Vychází z představy, že pokud bude v budově rozbito jedno okno a to se nechá neopraveno, tak i všechna ostatní okna budou brzy rozbita. Autoři rozšiřují hypotézu a říkají, že pouliční kriminalita vzkvétá v oblastech, kde je nepořádek, který se neuklízí, a právě volně se pohybující bezdomovec je v tomto kontextu první zničené okno. Cílem komunit by mělo být vyvarovat se každému možnému narušení celistvosti a určité nestability. Bezdomovec je pro autory teorie znak absence efektivních mechanismů sociální kontroly ve veřejném prostoru. Tato teorie se stala základním stavebním kamenem pro politiku nulové tolerance a mnoho jiných konceptů a komunitních programů.

Teorie rozbitých oken a jí podobné byly vehementně kritizovány, jelikož můžou ospravedlňovat šikanu, násilí a diskriminaci vůči určitým jedincům. Teorie s obdobnými tezemi v podstatě neoprávněně kriminalizují určité skupiny, aby zabránily v budoucnosti případné kriminalitě. Zároveň kriminalizují skupiny, které se protiprávní činnosti nemusí nutně dopouštět, ale jejich chování by mohlo v budoucnu vést jiné osoby k páchání trestných činů (Amster 2003: 207–209).

I v našem prostředí se s touto teorií pracuje a v souladu s jejím nahlížením jsou tvořena nařízení pro občany. V Plzni můžeme nalézt projekt Bezpečná Plzeň, který právě premisy teorie využívá. Tento projekt demonstruje, čemu se v České republice říká community policing. Jedná se o předcházení protiprávního jednání, které je uplatňováno za pomoci městských vyhlášek, zvýšenou kontrolou určitých míst policejními hlídkami, nebo zavedením městského kamerového systému. Tato prevence je založena na ochotě veřejnosti podílet se na veřejných záležitostech (Osmančík 2004: 199; Toušek 2013: 103).

2 Metodologie

V této kapitole představím metodologii svého výzkumu. Za pomoci etnografie³ jsem získal data do svého kvalitativního výzkumu. Mezi metody, které jsem použil patřilo zúčastněné pozorování, nestrukturované a polostrukturované rozhovory (Budilová 2015: 11-19).

Ve svém výzkumu jsem používal zúčastněného pozorování. Během zúčastněného pozorování jsem využíval metodu neformálních rozhovorů. Tyto rozhovory jsem prováděl se všemi kolegy z mé směny po předchozím informovaném souhlasu. Z těchto rozhovorů jsem si vytvářel poznámky, které jsem bral za stěžejní k mému výzkumu (Bernard 2011: 158-159).

Nejdůležitější metodou, kterou jsem využil ke sběru dat, byly polostrukturované rozhovory. Polostrukturované rozhovory jsem uskutečnil v roce 2021 od 6. května do 9. listopadu. Celkem jsem provedl osm rozhovorů. Rozhovory byly provedeny se strážníky sloužícími na služebně Střed a stanice Územně strážní služby (dále jako SÚSS). Tento účelový výběr jsem zvolil z důvodu mých zkušeností, zúčastnění strážníci vykonávají své pracovní povinnosti v centru města, a právě oni nejčastěji provádějí úkony vůči lidem bez domova. Z důvodu kladení dotazů týkajících se i změn, které přinesla opatření v době nouzového stavu v souvislosti s pandemií covid-19, jsem si stanovil další kritérium. Informátor musel mít možnost srovnání období před a během nouzového stavu, tudíž jsem určil minimální výkon služby na šest měsíců před vyhlášením prvního nouzového stavu, který byl vyhlášen 12. března 2020.

---

³ Synonymum pro terénní výzkum užívané v anglosaské sociální a kulturní antropologii (Budilová 2015: 9).

Osnova otázek v polostrukturovaném rozhovoru byla členěna na tři základní části. V první části jsem se informátorů dotazoval na výkon služby, a to s důrazem na období pandemie covidu-19. Dále jsem zjišťoval, jak definují bezdomovce a jaký postoj k nim zauímají. Poslední část byla věnována otázkám týkajících se uplatňování sociální kontroly. Rozhovory jsem zaznamenával do svého soukromého mobilního telefonu. Zaznamenané rozhovory jsem následně přepisoval v programu F4. Přepsaná primární data jsem analyzoval prostřednictvím programu MAXQDA. Zde jsem vytvořil 19 kódů a subkódů. Díky této operaci se mi podařilo kvalitativní záznamy rozebrat, konceptualizovat a následně složit ve vzorce jednání, které jsou relevantní v mém výzkumu (Strauss – Corbinová 1999: 39; Budilová 2015: 15; Miles – Huberman – Saldaña 2013: 4. kapitola – kniha v elek. podobě bez číslování).

2.1 Vstup do terénu a etické problémy

Vstup do terénu pro mě nepředstavoval žádnou nesnázi, neboť mou zkoumanou skupinou byli strážníci MP Plzeň. Já sám jsem v pracovním poměru k MP Plzeň od 4. ledna 2016 do dnešních dní (duben 2022). Celou tuto dobu působím na služebně MP Plzeň – Střed. Z důvodu mé kompletní participace jsem měl v určitých směrech svůj výzkum zjednodušený oproti výzkumníkovi, který má nižší typ participace ve zkoumané skupině (Spradley 1980: 58–61). Již před zahájením mého výzkumu jsem si byl vědom možných komplikací. Nyní se pokusím uvést některé z výhod a nevýhod, se kterými jsem se musel potýkat. Jak jsem již uvedl, neměl jsem sebemenší problém se vstupem do terénu a s tím spojenou případnou adaptací na nové prostředí. Dokázal jsem rozpoznat, kdo by mohl být vhodný informátor. Tyto informátory jsem si vybíral na základě předpokladu, že budou otevřeně mluvit o tématech, které byly pro můj výzkum stěžejní (Toušek 2012: 53). Jako značnou výhodu vidím možnost představit celistvý emický pohled do zkoumané skupiny. Problému, kterému jsem se i přes mé maximální úsilí nedokázal s největší pravděpodobností vyvarovat, je nezaujatý pohled v mém výzkumu, což je zapříčiněno právě díky mé již

zmíněné kompletní participaci ve zkoumané skupině (Spradley 1980: 62; Bernard 2011: 262).

Největším problémem ve výzkumu, se kterým jsem se musel potýkat, byly morální zásady, a to především fakt, jak se vypořádám s etikou vůči mé zkoumané skupině. V žádném případě jsem nechtěl provádět výzkum formou skryté identity (Budilová 2015: 10-17). Svým kolegům jsem tedy srozumitelně sdělil, jaké je téma mého výzkumu. Všech kolegů, kteří se mnou pracují ve směně, jsem se dotázal, zdali mohu v naší směně provádět svůj výzkum. Všichni souhlasili a o svém výzkumu jsem informoval rovněž své nadřízené. Jsem přesvědčen, že jsem udělal maximum pro to, aby byl můj výzkum v souladu s etickým kodexem České asociace pro sociální antropologii.⁴

Některá získaná data se nacházejí na hraně, nebo dokonce za hranou zákonů České republiky, proto budu své informátory zcela anonymizovat a vybral jsem pro ně pseudonymy. Nejdříve jsem informátory označoval pod písmeny abecedy od A k písmenu H. Toto abecední řazení jsem částečně zachoval, ale z důvodu lepší orientaci čtenáře jsem k počátečnímu písmenu přidělil náhodné křestní jméno.

---

⁴ http://www.casaonline.cz/?page_id=9

3 Praktická část

3.1 Kdo je bezdomovec?

Ve své práci vycházím především z typologie bezdomovectví ETHOS v prostředí České republiky. Informátoři se zpravidla přiklánějí k prvním dvěma formám vyloučení z bydlení. V těchto případech osoby přežívají na ulici nebo v různých sociálních zařízeních jako je například Městská charita.

Informátoři dále dělili bezdomovce do dvou skupin. V jedné skupině jsou lidé, kteří si život na ulici zvolili, jelikož odmítají pracovat a řídit se pravidly ve společnosti. Druhou skupinou jsou lidé, kteří se na ulici dostali z různých důvodů, ale nechtějí tam zůstat, avšak vnější vlivy jim už neumožňují dostat se zpět do normálního života.

Já bych to asi rozdělil na dvě skupiny, člověk bez domova může být člověk, který v životě nemá patřičný štěstí [...], pak je druhá stránka lidí, kteří jsou na ulici tak nějak demonstrativně, protože chtějí, stojí proti systému, stojí proti nastolenému pořádku [...]. Každý jsme nějaký, je to jejich volba, oni se pro to rozhodli, oni prostě pracovat nebudou, oni prostě mají vlastní styl života, kterému já prostě nerozumím. Jim to vyhovuje, tak budiž. (Hugo)

On se jim možná i ten život do určité míry i líbí, protože nemusí dělat vůbec nic, proto se nemůžou ani navrátit do normálního života a to znamená, že natáhnou ruku, dojdou na charitu a dostanou jídlo, oblečení, pití, spacáky, stany. Jdou za sociální pracovníci, ta jim vypíše papír a je to tam prostě. Není žádný cíl nebo motivace proč se začlenit. Samozřejmě tam jsou i výjimky. (Adam)

Podobné dělení na potřebné a nepotřebné můžeme vidět v laickém ale dokonce i ve vědeckém diskurzu. V případě potřebných se jedná o jedince, kteří se do deprimující situace nedostali vlastní vinou a zaslouží si pomoc systému sociálního zabezpečení. V opačném případě se jedná o jedince, na které je veřejností nahlíženo jako na nepotřebné a zasluhující represi (Hejnal 2013:137-150).

Informátoři nahlíží na bezdomovce jako na osoby, které se na ulici dostaly zpravidla vlastní vinou a odmítají se řídit pravidly ve společnosti. Nejen informátoři, ale i veřejnost, a dokonce i sociální sektor dává velký význam osobnímu selhání jedinců, které vedlo ke ztrátě obydlí. Petr Vašát ve svém díle *Na jedné lodi* (2021) za hlavní viníky bezdomovectví označuje politickoekonomické příčiny. Peter Marcuse (1988) řadí politiku, bydlení a příjmy mezi hlavní faktory politickoekonomických příčin. Složitost a propojenost těchto příčin přidává do koloběhu bezdomovectví další rozměr. Problematika spojená s nízkými mzdami, dokonce jejich nevyplácení, a zavedení exekučního řádu jsou toho skvělým důkazem. Lidé, kteří mají nižší příjmy, si nemůžou dovolit stabilní bydlení, tudíž jsou odkázáni na život na ubytovnách, kde pro tyto již psychicky i fyzicky oslabené osoby vzniká větší riziko latentního bezdomovectví. Chudoba a s tím spojené zadlužení a ztráta bydlení bývají zpravidla hlavní příčinou, proč se lidé dostávají na dno a jsou nuceni bydlet na ulici. Přesvědčení osob, že své dluhy nejsou schopni splatit, je pak na ulici udržuje, nemají naději na lepší život. Lze tedy říct, že dluhy doprovázejí bezdomovce po celý jejich život (Vašát 2021: 142–169; Vašát 2017).

Za univerzální název, kterým informátoři označují bezdomovce, můžeme označit termín „bezďák“ nebo „běd“. Během zúčastněného pozorování jsem narazil též na užívání názvu „asociál“. Informátoři nedělají rozdíly ve svém chování, pokud se setkají s bezdomovcem ženou nebo mužem. Rozdíly

v přístupu informátorů ale ovlivňuje stáří bezdomovce. U starších osob si uvědomují ztíženější návrat zpět do normálního života a kvůli tomu se vůči nim chovají s větším respektem. Informátoři uvedli, že starším bezdomovcům obvykle vykají. Názor na tykání bezdomovcům se u mých informátorů velmi liší. Na druhou stranu, každý z dotazovaných přiznal, že například ve vyhrocené situaci sami přechází do tykání. Tykání se také objevuje v případech, pokud se strážník dlouhodobě s bezdomovcem zná.

Samozřejmě by to nemělo být, ale samozřejmě se to u nás děje. Děje se to především v době, kdy ten bezdomovec ti začne tykat, tak mu člověk pak začne asi automaticky taky tykat, já se snažím vykat, ale samozřejmě ne vždycky to jde, kór když je na mě drzý [...] vím, že když je člověk slušný, tak si zaslouží, aby ses k němu taky choval slušně, ale když narazíš na takový ty, když to řeknu hnusně, na takový ty zmrdečky, tak tam prostě automaticky tykáš. (Dana)

3.2 Bezdomovec ohrožení privilegovaných

Který rys je tak speciální na bezdomovcích, že se jim dostává antipatie z celé společnosti? Proč zrovna tato skupina dostává takovou negativní reakci od společnosti na její přítomnost? Spojení hrozby a následku není vždy přímé a často je hrozba spíše dána vnímáním než samotnou realitou. Média se ve svých výstupech uchylují k bezpečnému a společností přijímanému stereotypnímu vyobrazení deviantních subkultur, používají slova jako nebezpeční, anarchie, nemoc, kriminalita. Pomáhají vidět druhé jako nehumánní, nesympatické, zasluhující svůj osud a zasluhující represivní opatření. Všechno toto je spíše subjektivní pocit společnosti než realita. Vše je postaveno na lidských emocích a kolektivním vědomí. Henry Miller (1991) se zabýval tímto tématem demonizace již v 90. letech 20. století. Miller uvádí, že v minulosti byl považován žebrák za svatého. Avšak toto nahlížení bylo velmi výjimečné a po šestnáctém století se již vůbec neobjevuje. Postupem času a především

s nástupem kapitalismu se stal bezdomovec hrozbou. V současné době dominantní kultura stigmatizuje chudobu a bezdomovectví jako individuální problém, nepovažuje jej za strukturální fenomén. Bezdomovci se shlukují na místech, kde dominantní populace tráví svůj volný čas, tím se odlišují od velmi chudých lidí, kteří se na takových místech většinou neobjevují. Tím, že jsou bezdomovci na očích, jsou podrobováni nejpřísnějším formám oficiální exkluze a veřejné perzekuce. I v případě, že se média pokusí vyobrazit bezdomovce v pozitivním světle, často využívají specifickou rétoriku, která může být pro konzumenta démonizující. Hlavním znakem je spojení bezdomovectví se špinou a nemocemi. Toto vyobrazení přetrvává již z historie, ve které bylo rozšířeno vyobrazení bezdomovce jako nemocného a špinavého pobudy (Amster 2003: 195-196).

Informátoři se shodli na tom, že vidí v bezdomovcích větší riziko přenosu nemocí. Svá tvrzení opírají především o zanedbanou hygienu a závislosti na návykových látkách bezdomovců. Předpoklad, že informátoři jednají s někým, kdo může být přenašečem různých nemocí, v tomto případě se nemusí jednat ani o přímý kontakt, to u nich zvyšuje potřebu dokonalejší hygieny.

T: Používáš dezinfekci po každém přímém kontaktu s osobou?

R: To asi ne, když jsou to takový ty normální lidi, tak to ne, ale pak když vidíš, že jsou to takový ty horší, špinavější tak to potom tu dezinfekci použiji. (Rozhovor s Emilem)

T: [...] když vidíš bezdomovce, tak jestli si řekneš, že by sis měla nasadit rukavice? Jsou pro tebe tyto lidi větším rizikem přenosu nemocí?

R: Určitě jo, mám takový myšlenky, a to mám pocit, že se potřebuji vydezinfikovat celá. (Rozhovor s Cecílií)

Sociální odstup reflektuje touhu těch, kteří se cítí ohroženi poskvrněnými lidmi a místy spojenými s menšinami, jako je například centrum města. Wright (2000)

ve své studii pozoroval strach u většinové společnosti z kontaminace lidmi, kteří žijí na ulici. Bezdomovci ztělesňují sociální strach a privilegovaní lidé mají obavu o své rodiny, strach z toho, že bezdomovci je budou chtít poškodit, a proto musí být umístěni co nejdále od bezpečných čtvrtí. Tyto snahy podporují prostorové čištění, kdy jsou nežádoucí komunity odstraněny silou zákona a peněz z konkrétních míst. Tato očista prostoru je zároveň kulturní očišťováním. Ekonomické, politické a právní autority se pokoušejí znovu získat veřejná prostranství do čistých a široce přijímaných podob. Tím také pracují na kontrole veřejné identity a veřejného vnímání, ve své podstatě se snaží odstranit z prostoru alternativní identitu a budovat sterilní a čistou představu. Obchodníci podnikající v centru města, kde se mohou zdržovat bezdomovci, se obávají ztráty klientů, kteří se nebudou ochotni setkávat s lidmi bez domova. Estetické obavy jsou obecně vyjádřeny ve smyslu zachování ochrany kvality života komunity a zahrnují touhu odstranit osoby se špinavým, nebo i jen alternativním vzhledem (Amster 2003: 198–205).

3.3 Policista „ochránce“ veřejného prostoru

[...], třeba i taková noční kontrola lidí ve stanech tady u řeky, tam se chodilo i se psovodem, tak se pustil pes třeba i do stanu jo, ten je probral. Pak se udělala kontrola dokladů, kolikrát se zjistilo, že je to osoba, která je v pátrání... na jednu stranu to může být trošku ponižující, že vám někdo v noci vlez do příbytku, ale na druhou stranu ty lidi jsou na ulici, a my jsme placení, abychom to tu kontrolovali a dohlíželi nad tím pořádkem. (Bořek)

Již v předcházející kapitole jsem narazil na nevoli většinové „bydlící“ společnosti s volným pobytem bezdomovců ve veřejném prostoru. Veřejný prostor je určen pro všechny, tudíž i pro bezdomovce. Tento fakt do jisté míry není zaručený, neboť policisté za pomoci (zne)užívání svých pravomocí

odsouvají bezdomovce z určitých veřejných prostorů. Tento proces odsouvání lidí bez domova je řízený politickými autoritami, které se takto snaží za pomoci policie vytvářet pocit bezpečí u jejich případných voličů (Vašát 2021: 232-233).

Odsun bezdomovců z veřejného prostoru je zaštitěn především koncepcí veřejného pořádku, který má PČR a MP za úkol chránit. Veřejný pořádek není ukotven v žádném právním předpisu, ale v mnoha právních předpisech se objevuje. Mnoho vyhlášek, které vznikaly především kvůli regulaci bezdomovců, se ohání tímto přinejmenším problematickým termínem (Toušek 2013: 90). Co všechno lze považovat za veřejný pořádek? Na internetových stránkách ministerstva vnitra je uvedeno že: „Veřejný pořádek je souhrn společenských vztahů, které vznikají, rozvíjejí se a zanikají na místech veřejných a veřejnosti přístupných. Jsou upraveny právními i neprávními normativními systémy a jejich zachování je významné pro zajištění klidného a bezporuchového chodu společnosti“.⁵

Jak informátoři přistupují k bezdomovcům ve veřejném prostoru, jsem zjišťoval za pomoci modelové situace. Jednalo se o zvolení postupu, kdy přijmou oznámení, že na lavičce sedí bezdomovec, který se nedopouští protiprávního jednání, pouze svou přítomností „obtěžuje“ kolemjdoucí. Odpovědi informátorů se lišily. Někteří by bezdomovce z místa vykázali a jiní by nechali bezdomovce dál sedět na lavičce.

R: Jo, když tam přijedu, tak jdu za ním a dám se s ním samozřejmě do řeči, zjistím, kdo to je, ale to většinou vím z místní a osobní znalosti. Snažím se ho seznámit s celou situací a snažím se mu vysvětlit, že by bylo lepší, kdyby se přemístil na nějaký jiný místo, kde nebude tolik na očích.

T: Lepší pro tebe nebo pro něj?

---

⁵ <https://www.mvcr.cz/clanek/verejny-poradek.aspx>

R: Lepší pro mě, a snažím se mu vysvětlit, že pokud tam zůstane, tak lidi budou volat furt a já ho budu muset furt otravovat. Občas je to dost o přemlouvání, snažím se mu to v poklidu vysvětlit.

T: A kdyby ten člověk nikam nechtěl jít a chtěl by zůstat tam, kde je? Nevím, jestli se ti to už stalo, ale pokud by ten člověk nechtěl odejít, řekl, že nic nezákonného nedělá a že tam chce sedět.

R: No samozřejmě, pokud se ničeho nedopustí, tak na něj nemám žádnou právní páku.

T: A potom bys měl na něj pivku, že ti nevyšel vstříc? Když bys ho pak v budoucnu za něco řešil, měl bys tendenci mu to, že neodešel, vrátit i s úrokem?

R: Ano, jo...Já mám schopnost, že si dobře pamatuji obličej, takže je pak možné, že mu to připočtu k neduhu no. (Rozhovor s Bořkem)

Pro bezdomovce je veřejný prostor místem, kde si obstarávají obživu, kde uspokojují své základní potřeby a kde tráví svůj volný čas (Toušek 2013: 79). Bezdomovci se prostoru nevzdávají lehce, protože jednoduše nemají jinou možnost (Klodawsky – Blomley 2009: 574).

Informátoři se shodují s tvrzením, že se během vymáhání veřejného pořádku potýkají s tlaky z řad veřejnosti, politiků a svých nadřízených. Jejich jednání je tímto do značné míry ovlivňováno, a to v nich budí pocity nutnosti dostávat bezdomovce z míst, kde se vyskytuje větší množství osob. Za hlavní strůjce, kteří požadují odsun bezdomovců do méně exponovaných oblastí, informátoři uvádějí lokální politiky.

[...] třeba pánové z radnice jdou na oběd a nelíbí se jim pán, co sedí o dvacet metrů dál, oni si popíjí víno a ten bezdomovec si také popíjí víno, ale z pet lahve, a to se jim moc nelíbí, tak zavolají městskou policii, ať to vyřeší. (Adam)

[...] a hlavně ty z té radnice, oni bohužel neví, co se ve městě ve skutečnosti děje. Oni chtějí abychom s nimi nějakým způsobem bojovali, ale oni sami nám to neusnadňují. [...] tak jim jde, aby nebyli na takových těch místech jako je náměstí, ty parky a tak. Ten tlak byl, aby nebyli nějak moc vidět, a to hlavně aby je neviděli zrovna ti zastupitelé a tak. (Dana)

Zpravidla se bezdomovec nemusí ani protizákonné činnosti dopouštět, avšak i tak se stane terčem zájmu policie. Je vyžadováno, aby opustil místo, kde se zdržuje. Don Mitchell (1997) říká, že tomu tak je, jelikož bezdomovci zpochybňují činnost policie, která se snaží kontrolovat veřejný prostor, a tím celkově zpochybňují autoritu policie. Když k tomuto přidám nastavenou lokální politiku, která se opírá o teorii rozbitých oken, lze tímto vysvětlit, proč se policisté snaží odsouvat bezdomovce z frekventovaných míst jako je náměstí nebo nádraží veřejné dopravy. Za důležité považuji zmínit, že policista MP i PČR není oprávněn zakázat vstup na určená místa dle vlastního uvážení. Zakázat to lze jen v konkrétních případech. Policisté se v mnoha případech snaží o přesunutí bezdomovce bez nějakého zákonného důvodu. Tímto jednáním se pohybují za hranou zákonů.

Jako největší problém v souvislosti s výskytem bezdomovců ve veřejném prostoru uvedli dotazovaní humanitární akci v podobě rozlévání polévky bezdomovcům před Západočeským muzeem v Plzni. Informátoři souhlasí, že určitý druh solidarity je pro lidi na ulici potřebný, ale nesouhlasí s lokalitou, kde se tato akce koná.

[...] přijde mi to takový... nechci říct nesmysl, ale na tom místě, kde se to děje, tak to je fakt nesmyslné. Ale to je marný, jakkoliv to řešit, jelikož jsme o tom jednali už několikrát, prostě je vidět, že se někdo v té neziskovce nezamyslel, oni si přijedou na pár desítek minut, rozdají nějaký balíčky, nebo rozlévají polívky a pak se seberou a odjedou, ale my s těmi bezdomovci máme práci celý odpoledne. [...] Já jsem pro,

když jim dávají jídlo, klidně i ty polívky, ale určitě na inteligentnějším místě. (Emil)

Třeba ty nedělní polívky, ale tam je to zase o tom, že je to na nevhodném místě, že je to v parku, kde chodí maminky s dětma, a najednou je tam čtyřicet ožralých bezdomovců se psy na volno. Nechápu, proč to nedělají někde v Depu, nebo někde v tom stanovém městečku. (Dana)

Na bezdomovce je nejen očima strážníků nahlíženo jako na deviantní jedince, kteří přišli narušovat veřejný pořádek (Toušek 2013: 100). Strážníkům pravděpodobně ani nevadí samotní bezdomovci, ale fakt, že je ničena jejich celotýdenní snaha odstraňovat bezdomovce z centra města. Z pohledu teorie rozbitých oken lze na tuto událost nahlížet perspektivou, že strážníci po celý týden zasklívají okna v pomyslném bytovém komplexu a při nedělním rozlévání polévek se stávají svědkem, jak jsou okna postupně rozbíjena a oni tomu nemohou jakkoliv zabránit.

3.4 Selektivní uplatňování sociální kontroly

V České republice bylo před rokem 1989 bezdomovectví tvrdě kriminalizováno. Každý občan musel být zaměstnaný a zdržovat se na adrese trvalého bydliště. Pokud by tak někdo neučinil, mohl by být odsouzen za trestný čin příživnictví (Toušek 2013: 10). Západní svět se potýkal s problematikou bezdomovectví vyvolanou převážně z řad politiků od 80. let 20. století. Ve Spojených státech amerických vznikaly zákony namířené proti bezdomovcům, které byly policií tvrdě vymáhány. Běžné bylo zatýkání, prohledávání osobních věcí, ničení míst, ve kterých lidé bez domova přebývali, a další nekompromisní zásahy do soukromého života bezdomovců (Hennigan – Speer 2019: 908).

Sametová revoluce přinesla mnoho politických změn a jedna z částí nových nařízeních měla za následek zrušení trestného činu příživnictví, což vedlo k

dekriminalizaci bezdomovectví. Dekriminalizace způsobila, že se začali v ulicích legálně objevovat bezdomovci.

Politika města Plzně se v době ekonomické konjunktury snažila o transformaci, kdy si dávala za úkol vytvořit z města piva a průmyslu město, které je schopno přilákat turisty a silně se etablovat i na trhu cestovního ruchu. Tímto se výskyt bezdomovectví v určitých částech města stává nežádoucím jevem, který musí být řešen represivními prostředky. Tento průběh transformace v době ekonomické konjunktury měl za následek punitivní politiku, která se projevovala například v podobě represivních vyhlášek města. Mezi nejzásadnější represivní opatření, která se v Plzni zavedla, jsou vyhlášky regulující prostituci, žebrání, nebo některé povinnosti chovatelů psů (Vašát 2021: 98-114; Vašát 2018).

Za nejvýznamnější událost v selektivnosti uplatňování sociální kontroly v Plzni považuji zřízení v roce 2011 SÚSS z řad městské policie. Tato stanice se dle oficiálních stránek MP Plzeň specializuje na: „kontrolování pohybu a chování sociálně vyloučených jedinců, bezdomovců a narkomanů, kteří obtěžují obyvatelstvo nejen v centrálním obvodu města“.⁶

Na určitých místech v Plzni je vyhláškou zakázáno žebrání. Tato vyhláška kriminalizuje nejvíce bezdomovce. Dotázal jsem se informátorů na názor ohledně žebrání v kontextu městské vyhlášky. Žebrání dotazovaným zpravidla vadí, nebo se staví negativně přímo ke konkrétní osobě, která žebrá. Co informátoři příliš neuznávají, je vyhláška regulující pouliční uměleckou veřejnou produkci, kterou město Plzeň značně regulovalo na konkrétní místa s časovým omezením.

---

⁶ <https://www.mpplzen.cz/o-mestske-policii/sluzebny/stred/sluzebna-stred.aspx>

[...] máme tady nějakou vyhlášku a ta by se měla dodržovat a myslím, že právě ty lidi, co žebrají, by mohli chodit místo toho někam do práce a mohli by být zapojeni. Samozřejmě, že žebrají většinou bezdomovci, co nechtějí pracovat. Já se se žebrotou potkávám téměř každý den ale ne zas v takový měřítku, a když vidím, že někdo žebra, důrazně mu domluvím a většinou se ten člověk sebere a odejde. (Bořek)

Já to řeším pouze, pokud je to daný vyhláškou města, že na tom místě nemůže, tak ho vykážu jinam, jinak žebrání samo o sobě mi nevadí. Jak říkám, je to pro ty lidi jediný možný prostředek, jak získat peníze a následně si pořídit tu svou berličku, alkohol. (Filip)

Kriminalizace bezdomovců je podle informátorů jediným možným a správným řešením. Hlavní pomocí usnadňující vymáhání veřejného pořádku by byla vyhláška, která by regulovala konzumaci alkoholu na určitých místech.

Lidi, které lze zařadit do kategorie bezdomovců, jsou častokrát demonizováni. Ve společnosti se stále častěji využívá obecně závazných předpisů k vyčištění ulic od bezdomovců. K této kriminalizaci dochází za pomoci vyobrazování bezdomovců jako morálního nepořádku a hrozby pro sociální řád. V liberální společnosti by měla být práva univerzální a platit pro všechny stejně. Bohužel v mnoha případech se můžeme setkat se skutečností, která toto tvrzení vyvrací. Pokud jsou někomu práva upírána, je to pro něj velmi znevýhodňující. Bezdomovci jsou stigmatizovanou a marginalizovanou populací, která má ambivalentní vztah k právům. Příkladem může být exkluze bezdomovců, která je běžnou součástí jejich života (Klodawsky – Blomley 2009: 573). Normy a zákony jsou obecně určovány těmi, kteří mají moc a mají pravomoci manipulovat se standardy tak, aby jim vyhovovaly a chránily je. Konstrukce jinakosti jako nezákonnosti se nutně stává sebenaplňujícím proctvím a ve své podstatě zákon sám vytváří zločin. Pokud je společností podporováno odstranění určité společenské třídy nebo subkultury, je jednoduché najít

chování, které je do značné míry vlastní této skupině, a učinit ho nezákonným. Zákony mohou být schvalovány jako univerzálně použitelné, avšak zjevně se dotýkají pouze jedné skupiny obyvatel (Amster 2003: 195-201).

Jako nejčastější protiprávní jednání, kterého se bezdomovci dopouštějí, informátoři uvedli přestupky proti veřejnému pořádku. Konkrétně v situacích, ve kterých vzbudí veřejné pohoršení nebo znečistí veřejné prostranství. Tohoto jednání se bezdomovci zpravidla dopouštějí pod vlivem návykových látek.

Samozřejmě znečišťování veřejného pořádku, močení, kálení, odhození nedopalků, zbytku jídla, kartony a celkově ty místa, kde spí. Někdy spí na lavičkách, které pokálejí, a to jsou třeba na hlavních třídách a je jim to úplně jedno. Samozřejmě lidi to pohoršuje, lidi to nechtějí vidět. (Adam)

Tak nejčastěji to bylo to znečišťování toho veřejného prostranství anebo veřejné pohoršování, a to tím že se ožerou a lehnou si například na památník, kdy jsou většinou i pomočení nebo pokálení, to je takový to nejčastější. (Dana)

Protiprávní jednání bezdomovců jsou řešena především domluvou. V případech, kdy se protiprávní jednání opakuje, tak přistupují k sankcím v podobě pokuty nebo oznámením k příslušnému úřadu. Informátoři uvádějí, že neexistuje žádná sankce, která by dokázala bezdomovce opravdu sankcionovat. Nejúčinnější opatření, které může být v určitých případech bráno jako sankce, je odebrání alkoholu nebo převoz osoby na PAZS.

[...] většinou domluvou, protože to jsou lidi, kteří nebo proti kterým je zjevně neúčinné používat správní tresty jako je pokuta, předání správnímu orgánu, který si je pak řeší jakýmkoliv způsobem. Přijde mi to prostě zbytečný. (Filip)

No většinou je odvezeme na záchytku, snažíme se je některým z možných způsobů odklidit z toho místa, a když se někde vymočí a není úplně na záchytku, tak dostane pokutu. (Gita)

Během neformálních rozhovorů jsem spatřil vzorec jednání strážníků v souvislosti s umístováním osob na PAZS. Na toto jednání narazili i někteří z informátorů během polostrukturovaných rozhovorů. Bezdomovci jsou mnohokrát umístováni strážníky na PAZS, jen aby je alespoň dočasně odstranili z veřejného prostoru. PAZS a dokonce samotný převoz je možností pro strážníka užít násilí proti bezdomovcům, jelikož se nenacházejí v prostoru, který by byl jakkoliv monitorován.

Tak třeba co se děje občas na záchytce, tak tam je to občas vostrý no, ten člověk si pak uvědomí, že je na záchytce a začne být dost agresivní, a to celou dobu mohl být v klidu, najednou začne ale plivat, začne útočit na ty sestřičky, tak tam to prostě někdy skončí dost.... no jako vždycky co jsem zažila já, tak to nikdy nepřesáhlo nějakou tu mez, kterou si ten člověk nezaslouží, ale slyšela jsem, že někteří kolegové někoho i skopali nebo zmlátili teleskopákem. Ten dotyčný se pak přikurtuje k posteli a druhý den, když ho jedeme propouštět, tak si nic nepamatuje, a ještě se třeba ptá, jestli nebyl agresivní a tak, ono je složité zůstat na nějaké té hraně. (Dana)

Když jsem se dotázal informátorů, pokud by si mohli přát jakékoliv sankce, které by směli využívat a zároveň by sankce byly dle jejich názoru opravdovým potrestáním pro bezdomovce, nejčastěji zaznělo přání obnovit zrušenou sankci zákazu pobytu. Tato sankce měla podobu zákazu pobytu a zdržování se na území obce nebo jejích částech pro pachatele přestupku.⁷ Dále informátoři

---

⁷ Více: §15a, Zák. 200/1990 Sb., o přestupcích.

zmiňovali možné odebrání alkoholu na základě již zmíněné vyhlášky regulující konzumaci alkoholu. Další sankce, kterou informátoři navrhovali, by měla dávat bezdomovcům povinnost své protiprávní jednání splatit v podobě veřejně prospěšných prací. Dokonce by podle dotazovaných bylo vhodné obnovit trestný čin příživnictví.

Sankce pro ně nemají význam, oni nemají peníze, nemají výplatu, takže to nemají z čeho strhnout a z čeho vymáhat, oni nemají ani majetek, jediný, co by mě napadlo, tak je vyhoštění z města, aby šli úplně mimo a neměli možnost si vyžebrot ty drobný. Potom ještě nějaký veřejně prospěšný práce, když dělají binec nebo něco znečistí, tak aby si to odpracovali, jinak to pro ně nemá význam, jinak nevím, jak je potrestat, aby to mělo na ně vliv. Sebrat alkohol taky nepomáhá, to jsme zkoušeli, nemá to význam, oni si stejně vyžebrají na nový. (Cecílie)

3.5 Sociální kontrola v době pandemie

Tento výzkum jsem prováděl v době, kdy ve světě i u nás v republice zuřila pandemie covid-19. Vzhledem k závažnosti situace jsem nemohl tuto událost v mém výzkumu opomenout. Koronakrize byla těžkým obdobím pro všechny, ale bezdomovce, kteří nemají přístup ke kvalitní lékařské pomoci, k informacím a díky závislosti na veřejném prostoru nemohou být ani řádně izolováni, můžeme proto zařadit k nejzranitelnějším skupinám ve společnosti (Pleace a kol. 2021: 4).

Doba pandemie covidu-19 přinesla spoustu nových restrikcí. Například se jednalo o povinnost nošení ochranných pomůcek dýchacích cest, omezení volného pohybu, zákaz konzumace alkoholu na veřejnosti, omezení provozu obchodů, kulturních nebo stravovacích zařízeních, zákaz shlukování osob atd. Jako nejčastější porušování restrikcí z řad bezdomovců informátoři uvedli konzumaci alkoholu na veřejnosti, shlukování se a nenošení ochranných

pomůcek dýchacích cest. Tato podezření z přestupkového jednání byla nejčastěji vyřešena domluvou. V případech, kdy se protiprávní jednání opakovalo, byla osoba podezřelá z přestupku oznámena k příslušnému úřadu nebo vyřešena pokutou. Všichni informátoři označili u bezdomovců za paradoxní opatření, které zakazovalo vycházet po jednadvacáté hodině z domova. V tomto případě informátoři opatření řešili převážně tím, že omezovali bezdomovcům vstup na frekventovaná místa ve městě a vyžadovali po bezdomovcích, aby se zdržovali na místech, kde přebývají.

To jsem řešil, tak jako naši specialisti na bezdomovce SÚSS, kteří je vykazovali z centra, aby byli řekněme méně na očích. (Filip)

Únava a diskomfort související například s povinností neustálého nošení ochranných pomůcek dýchacích cest a vyššího tlaku z řad společnosti a nadřízených, aby byly restriktce spojené s pandemií vždy řádně řešeny, vytvářely u dotazovaných větší podrážděnost, a tím pravděpodobnější nepřiměřené chování vůči každému, proti komu vymáhali sociální kontrolu, bezdomovce nevyjímaje.

Například v době toho kovidu jsem měl pocit toho tlaku hlavně od operačních, ale ono i od vedoucích služebny, že by bylo vhodné nějak ty lidi dořešit a neřešit to furt jen domluvami, nevím, jestli to byl od nich čistý alibismus, aby se zavděčili starostovi nebo primátorovi [...] Byly tam i ty tendence od nového velitele, když dáme domluvu, třeba za tu roušku, tak abychom to řádně zdůvodnili, proč jsme dali jen domluvu, a tím že si člověk musí něco zdůvodňovat, tak to taky vytváří tlak a pocit, že děláš svou práci špatně. (Bořek)

Na otázku, jak si myslí, že ovlivnila pandemie bezdomovce, odpovídali informátoři zpravidla tak, že se pandemie lidí bez domova nedotkla, nebo přinesla dokonce i výhody v podobě větší sociální péče a solidarity. Dotazovaní

uvedli v souvislosti s pandemií a bezdomovectvím za největší změnu úbytek bezdomovců v centru města. Toto připisují vybudování stanového městečka ve Folmavské ulici a krizového centra pro bezdomovce v hale kreativní zóny DOPO 2015.

R: Tak určitě se změnil můj běžný pracovní den. Před kovidem to bylo vyloženě starání se o klienty, to znamená o bezdomovce, narkomany, vyhledávání míst, kde se zdržují, likvidace těchto míst, buď to formou předáním nebo rovnou úklidem [...] plus teda v té době kovidový se to změnilo tím, že některý ty bezdomovci se stáhli z centra města, tudíž se neobjevovalo tolik míst, kde přebývají, a hlavně město zajistilo, nějakou noclehárnu [...]

T: [...], myslíš si, že neziskovky nebo město se vypořádalo s pandemií v souvislosti s těmi bezdomovci dobře?

R: Myslím, že to město nezvládá, respektive politika to nezvládá vůbec, ty jsou úplně mimo, to Depo bylo dělané na oko, víme to všichni a ty organizace co tam byly, tak ty to organizačně také nezvládaly, na začátku se říkalo, že tam nesmí chodit podnapilí, byli tam podnapilí, byl tam nepořádek přímo před tím, nás tam pozvali první den a první den nás vyhodili, že tam nemáme co dělat, takže jako je asi lepší, když jsou tam opilí lidé, rvačky tam byly taky nějaký, takže za mě úplně nezvládnutý. (Rozhovor s Adamem)

Nastavení politik jak zvládat pandemii covidu-19 v kontextu bezdomovectví měl každý stát svým způsobem rozdílnou. U většiny států lze za společný znak považovat spíše odstranění lidí z veřejného prostoru než obavy o jejich zdravotní stav (Pleace a kol. 2021: 6-7).

Během kladení otázek na hygienické návyky během pandemie jsem se dostal k zajímavému vzorci jednání informátorů. Jedná se o nasazování (především taktických) rukavic, kdy chtějí dát najevo svou nadřazenost, nebo chtějí tímto

varovat před možným užitím síly. Jedná se o takový pomyslný rituál, který můžeme přirovnat k oranžové na semaforu.

Hele je to asi o povaze každého daného člověka, myslím si, že tím prostě chtějí ukázat tomu bezdomovci, že je špína a chce si třeba něco dokazovat, ale dokazovat si něco na bezdomovcích mi nepřijde úplně... možná si chtějí připadat, že jsou to tvrdáci. (Dana)

[...] je rozdíl, jestli člověk nasazuje latexy anebo taktiky. To oni moc dobře vědí, že jakmile si policajt nasazuje taktický rukavice, tak je to špatně, je to už hodně špatně. (Filip)

3.6 Ochránce agresor

Jednou nám donesla bezdomovkyně na služebnu dort, a kolegové ho prostě vzali během noční a hodili ho do obličeje nějakému bezdomovci a celé si to nahrávali. (Gita)

Nikdo asi nepochybuje o existenci policejního násilí. Egon Bittner dokonce uvedl, že „použití síly je podstatou policejní role“ (dle Fassin 2013: 125). Politické autority předávají policii odpovědnost v podobě očekávání. Policie dostane určitá oprávnění, díky kterým mají těchto očekávání docílit, ale nikde není přesně uvedeno, jakým způsobem mají oprávnění užívat. Nejzářnějším případem je oprávnění, které policistům umožňuje v určitých případech, a pokud to dovoluje zákon, využít k vyřešení problému i sílu. Každý si je toho vědom a podle toho se i chová. I v dnešní době není běžné, aby byl přezkoumán zákrok, kdy policie použila vůči někomu sílu a běžné používání síly je ponecháno na uvážení policistů bez vnější kontroly. Zde se nám bortí pomyslná hranice mezi použitím síly a použitím násilí. Policie musí umět využívat sílu, ale nesmí užívat násilí. Přitom rozpoznání toho, co je síla a co je už neoprávněné

násilí, je velmi obtížné. Zpravidla to, co se ve veřejném mínění řadí do násilí, můžou policisté vidět pouze jako sílu k dosažení kýženého výsledku. Násilí nemusíme vidět pouze jako fyzické tresty, ale může se jednat i o formy psychického násilí v podobě ponížení. Dokázání psychického násilí je téměř nemožné, jelikož nezanechává na těle na rozdíl od fyzického násilí žádné stopy. Z tohoto důvodu je psychické násilí velmi rozšířené a policisté jím nahrazují fyzické násilí (Fassin 2013: 125–130; 186).

Fyzické a psychické násilí bývá policisty užíváno jako forma trestu při vynucování veřejného pořádku. Všichni z dotazovaných shodně na toto téma uvedli, že se to děje, a dokonce někteří podobné tresty samy využívají. Děje se to především z důvodu nemožnosti potrestat osoby jinými způsoby. Dále je toto užívání násilí účelné k dosažení cíle, například při odsouvání bezdomovců z veřejného prostoru.

No tak někdo je takzvaná psychohra. Někdo v tomhle vyniká a dokáže nějak na tyto lidi použít různý psychický aspekty, ať už je to od nějakých pohledů, dostat lidi v komunikaci kam chceš a oni tě pak poslechnou. Já si myslím, že to moc nefunguje, úplně nejlepší jsou fyzické tresty. (Hugo)

Co odsuzuji určitě, tak to jsou ty tresty fyzický, já sice vím že jsou bohužel proti nim jediný asi možný a skutečně účinný, ale mě se osvědčilo nasazení taktických rukavic a přiblížení se na takovou vzdálenost, kdy ten člověk musel nějak reagovat, ať už odstoupením nebo nedej bůh úderem, ale v ten moment, kdy on udeří nebo se alespoň o to pokusí, tak mám zákonný důvod použít donucovací prostředky. (Filip)

Někdo to má, že bere bezd'áky jako p'ovl, že se s nimi ani bavit nechce a přijde a toho bezdomovce z toho místa vykope. [...] někdo na to jde tak,

že chce spíš toho bezd'áka vyděsit a získá si ten respekt jen přes strach, nejde mu o to, aby mu dal ránu, ale chce, aby se ho báli, a to není o nic lepší, než když by mu tu facku dal. Třeba vím, že někdo má rád, když může ty bezdomovce mučit, jako třeba polévat vodou v mrazech a podobný prasárny. [...] Určitě to psychický trestání je horší, na to fyzický jsou zvyklí, jelikož se furt mlátí i mezi sebou, že jo? A hlavně oni čekají, že nějaká rána přilítne, ale že je někdo polije, když spí, to moc nečekají. [...] Myslím si, že probouzení lidí pepřovým sprejem se děje, protože už to pár kolegů vyprávělo, že když to nejde po dobrým, tak to jde tímhle způsobem. [...] občas probouzejí bezdomovce v zimě tím, že jim šlápnu na nohu, jelikož mají ty nohy promrzlý, a to je potom také dost bolí, no musejí mít v té noze pořád cit. (Dana)

Řada policistů i veřejnost nedůvěřuje soudnímu systému, který podle nich pachatele málokdy skutečně potrestá. Toto přesvědčení dává policistům pocit, že jsou oprávněni až povinni páchat násilí v podobě trestu na pachatelích a zastupovat tak částečně odpovědnost soudců. Vykonávání vlastní spravedlnosti policistů v podstatě znamená autonomní rozšiřování pravomocí policie. Touha potrestat bývá někdy tak markantní, že je důležitější než najít opravdového pachatele. Není neobvyklá situace, kdy policie určí za viníka osobu, která má zpravidla nižší status ve společnosti, a tím pádem se není schopna proti nařčení efektivně bránit. Policií označený pachatel je považován zpravidla za pachatele i společností, jelikož slovo „zločince“ má malou váhu ve srovnání se slovem policie (Fassin 2013:196-201).

Na otázku, jestli je vhodné místo u policie pro člověka, který je agresor a má rád, pokud může být vůči někomu nadřazený, uvedli informátoři, že určitě ano. Jedinců, kteří by vyloženě chtěli ubližovat jiným, se u policejních složek nachází jen malá promile. Dle Fassina bývá u represivních složek necitlivé chování normou a citlivost a soucit jsou považovány za deviantní chování. U policistů se mnohokrát vytrácí empatie i k poškozeným, natož vůči pachatelům.

Policisté také zpravidla mívají větší tendence být xenofobní (Fassin 2013: 204–206).

Byl jsem přímo u toho, když jsme kryli kolegu, nebudu říkat, jestli to byl kolega od městské, od státní, nebo od celníků, ale prostě kolegu. Zaclonili jsme výhled jak lidem okolo, tak i kamerám tak, aby se za našimi zády dělo něco, co asi nebylo v pořádku, nebo určitě to nebylo v pořádku. (Filip)

Informátoři se shodují, že praktiky, při kterých je užíváno násilí, mají sestupnou tendenci. Na tomto poklesu má největší zásluhu moderní technologie jako jsou GPS ve vozidlech, městský kamerový systém a fakt, že téměř každý člověk je majitelem mobilního telefonu s možností nahrávat videozáznam. Z těchto důvodů se policisté bojí zacházet za společensky přijatelnou mez, jelikož by se tím sami vystavili případnému postihu.

Dělo se to určitě víc, když tady nebyly takový vyspělý technologie, takže se to dělo stoprocentně víc, lidi nebyli..., neměli ten důkazní materiál. Věřím, že jsou u nás lidi, kteří vědí kam zajít, aby tam to nebylo vidět, ale děje se to málo kdy. (Cecílie)

T: A když se podíváme na ty události, co jsi třeba zažila nebo slyšela z vyprávění od starších kolegů, například z devadesátých let, já používám jako příklad vývoz bezdomovců za město, tam dostanou deku a nechají se tam.

R: Jo tohle se dělo a dokonce to i fungovalo, oni potom ten respekt měli. Dřív se to jelo tak, že když neuposlechl, prostě dostal facku a většinou ten bezd'ák věděl, že je to špatně a příště si dal pozor nebo dostal znova a třeba dvě nebo tři. Dřív se s nimi tolik člověk nesral. A samozřejmě, když byl ten bezdomovec hodně agresivní, tak se naložil do auta, odvezl se mimo rajón, kde dělal bordel, a tam dostal nějakou od cesty. On se

třeba pak za týden ukázal, ale byl hodný jako beránek. Většinou neopakoval to své protiprávní jednání, takže to mělo svoje pro a proti, ale samozřejmě, že v dnešní době by na to mohl někdo pohlížet jako na zneužití pravomoci. (Rozhovor s Danou)

3.7 Shrnutí výzkumné části

V této kapitole se pokusím shrnout své poznatky získané z rozhovorů s informátory. Ve výpovědích svých informátorů sleduji jednotné vzorce jednání, které následně sumarizuji. V úvodu výzkumu jsem zjišťoval, koho moji informátoři považují za bezdomovce. Pokud bych měl vytvořit definici bezdomovce podle interpretace informátorů, tak za bezdomovce lze označit osobu, která přišla o obydlí, rodinné zázemí, zaměstnání a vlastní soudnost. Tato osoba se na ulici dostala zpravidla vlastní vinou a odmítá se řídit pravidly ve společnosti. Jedná se o osobu, která parazituje na společnosti a její bytí se točí kolem dluhů a závislosti na návykových látkách.

Doba pandemie Covidu-19 měla dle mých informátorů za následek odstranění bezdomovců z ulic z důvodu sociální pomoci zprostředkované sociálními službami a lokální politikou. Pandemie dala strážníkům více příležitostí uplatňovat sociální kontrolu vůči lidem bez domova a odstraňovat je z veřejného prostoru.

Informátoři se shodují, že neexistuje žádná sankce, která by bezdomovce potrestala za jejich protiprávní jednání. Z tohoto důvodu dochází k odsunu bezdomovců z veřejného prostoru jako prevence před případným protiprávním jednáním, a to i za pomoci násilí.

Na teorii rozbitých oken jsem demonstroval obranu veřejného prostoru proti bezdomovcům. S tímto se ztotožnili všichni moji informátoři, kteří schvalují a dokonce volají po větší kriminalizaci bezdomovců.

Při vymáhání veřejného pořádku dochází i k fyzickému nebo psychickému násilí. K takovému jednání zpravidla dochází v podobě trestů, nebo jako prostředku při odsunu bezdomovců z veřejného prostoru.

Informátoři pocítují nátlak z řad veřejnosti a především z řad lokálních politiků vypořádat se s bezdomovci a držet je co nejdále od privilegované populace. Právě na tyto tlaky můžeme svým způsobem nahlížet jako na určitý druh symbolického násilí. Bourdieu nahlíží na symbolické násilí jako na přijímání názorů veřejnosti a s tím spojenou etablovanost do určité hierarchie společnosti (Bourdieu 2000: 33). Člověk, kterému se jakékoliv násilí přičítá, může převzít roli policisty, od kterého je očekáváno, že bude „ochráncem“ veřejného prostoru. A čím více bude etablován v policejní kultuře a vystavován výše zmíněným tlakům, tím spíše se může stát „ochráncem agresorem“.

Závěr

Proč strážníci selektivně a urputně uplatňují sociální kontrolu proti bezdomovcům, vůči kterým se nebojí užít násilí? Jedná se především o tlaky z řad společnosti a především lokálních politiků, kteří bezdomovce označují za problém, kterému se musí strážník věnovat a v nejlepším případě jej musí vyřešit. Na bezdomovce je nahlíženo jako na devianty. Takové vyobrazování jednoduše přiměje strážníky „chránit“ veřejný pořádek i za hranou zákonů, kdy se vůči bezdomovcům dopouštějí i násilí. Takové násilí motivované nesnášenlivostí z důvodu příslušnosti jedince k definovatelné skupině označuje Kalibová jako násilí z nenávisti (Kalibová 2011: 12).

Výsledky získané v mém výzkumu mohou vést k hlubšímu pochopení strážníků při uplatňování sociální kontroly. Doufám, že získané výsledky mohou být přínosné i pro odbornou veřejnost, jelikož jsem dokázal podkrýt určité vzorce v jednání strážníků. Tyto vzorce jednání jsem dokázal získat jen díky otevřenosti a sdílnosti mých informátorů. Předpokládám, že by informátoři nebyli tolik sdílní co se týká jejich zkušeností s vymáháním veřejného pořádku, pokud by se jich dotazoval někdo mimo policejní kultury. Dalším možným přínosem této práce může být ovlivnění některých mých kolegů od státní nebo městské policie v názorech na uplatňování sociální kontroly vůči bezdomovcům, nebo dokonce i na bezdomovce samotné.

Jsem si vědom toho, že získaná data nejsou dostatečná pro komplexní nastínění kultury police, a to s důrazem na uplatňování sociální kontroly. Uvědomuji si nutnosti celistvého výzkumu neohrazeného jen na MP.

Výzkum byl pro mě velmi náročný, a to především po psychické stránce. Musel jsem se oddělit od role kolegy a stát se výzkumníkem. Doufám, že se moje snaha alespoň částečně vydařila. Během prepisování rozhovorů a vypracovávání této

práce jsem se několikrát přistihl, jak píšu o kultuře policie, kdy se nepovažuji za její součást a držím si značný a do určité míry alibistický odstup.

Během výzkumu jsem se dozvěděl mnoho nových a neočekávaných poznatků od svých informátorů, respektive kolegů. Po přečtení své práce si uvědomuji možný náhled, kdy někdo ze čtenářů může nabrat dojem, že většina policistů je ke každému bezdomovci neempatická a nebere je jako lidské bytosti. Určitě se někdo může ptát, jak se to může dít? Odpověď na tuto otázku lze najít u Fassina, který říká, že policisté, kteří nesouhlasí s praktikami svých kolegů, jsou spíše v pozadí a se svým odporem nevycházejí na světlo. Jedná se o takzvanou pasivní loajalitu, která je dle sociologických studií nejrozšířenější formou obrany v rámci policie. Zapříčiněno je to tím, že policisté nechtějí pošpinit jméno policie, nechtějí jít do konfrontace s kolegy, nebo mají strach z toho, že se za ně nepostaví nikdo z nadřízených a oni mohou přijít o práci (Fassin 2013: 204–206).

Troufám si tvrdit, že v každé organizaci, která má za úkol „chránit“ veřejný pořádek, se s největší pravděpodobností nacházejí lidé, kterým není cizí nadřazené a agresivní chování, a to nejen vůči bezdomovcům. Všichni informátoři včetně mě samotného jsme přesvědčeni, že se to týká pouze několika málo jedinců. A znovu mám potřebu zdůraznit svůj záměr, který rozhodně nebyl komukoliv způsobit újmu a už vůbec ne pošpinit jméno Městské policie v Plzni.

Závěrem bych si dovolil uvést svoji prognózu. Předpokládám, že chování ze strany policie a veřejnosti se vůči bezdomovcům v budoucích letech nezmění. Bude pouze více kontrolováno, a to především díky moderní technice. Kriminalizace a snahy autorit o odstranění bezdomovců mají spíše vzestupnou tendenci a policie je platným vymahatelem těchto cílů. Z Milgramových (1977) a Zimbardových (1973) experimentů vyplývá, že krutost koreluje převážně se vzorci sociální interakce více než s osobními charakteristikami jedinců.

V případech, kdy nadřízená autorita umožňuje a dokonce vyžaduje nelegitimní chování vůči určité skupině, dává možnost jedincům až k nelidskému chování i například vůči bezdomovcům. Etzioni tvrdí, že v každém člověku se nachází násilnický potenciál, který se může u každého z nás za určitých podmínek probudit (dle Bauman 2003: 230-233).

Literatura

Amster, R. (2003). Patterns of Exclusion: Sanitizing Space, Criminalizing Homelessness. *Social Justice* 30 (1), s. 195-221.

Bauman, Z. (2003). *Modernita a holocaust* (Praha: Sociologické nakladatelství).

Bernard, H. R. (2011). *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches* (Plymouth: AltaMira Press).

Bourdieu, P. (2000). *Nadvláda mužů* (Praha: Karolinum).

Budilová, L. J. (2015). Etnografie a terénní výzkum. In: Toušek, L. a kol., Kapitoly z kvalitativního výzkumu (Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni), s. 9-21.

CASA. *Etické směrnice české asociace pro sociální antropologii* (http://www.casaonline.cz/?page_id=9, 03. 03. 2022).

Cohen, S. (1985). *Visions of Social Control: Crime, Punishment and Classification* (Cambridge: Polity Press).

Downes, D. – Rock, P. (1989). *Understanding Deviance* (Oxford: Clarendon Press).

Edgar, B. a kol. (2009). *European Review of Statistics on Homelessness* (Brusel: FEANTSA).

Fassin, D. (2013). *Enforcing Order: An Ethnography of Urban Policing* (Cambridge: Polity Press).

FEANTSA. *Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR* (https://www.feantsa.org/download/cz___8621229557703714801.pdf, 10. 03. 2022).

Fitzpatrick, S., a kol. (2004). *Bezdomovství: přehled výsledků výzkumů z Velké Británie* (Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky).

Garland, D. (2001). *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society* (Chicago: The University of Chicago Press).

Hejnal, O. (2013). *Bezdomovec jako „klient represe“: diskursivní reprodukce potřebných a nepotřebných chudých*. In: Lupták, E. a kol., *Neoliberalismus a marginalita: studie z českého reákapitalismu* (Brno: Doplněk), s. 137-151.

Hennigan, B. – Speer, J. (2019). Compassionate revanchism: The blurry geography of homelessness in the USA. *Urban Studies* 56 (5), s. 906–921.

Hradecký, I. a kol. (2007). *Definice a typologie bezdomovství* (Praha: Naděje).

Kalibová, K. (2011). *Násilí z nenávisti a média*. In: Klibová, K. a kol., *Násilí z nenávisti, rasismus a média. Jak nepsat černobíle o barevném světě* (Praha: In IUSTITIA), s. 10-35.

Karabec, Z. (2004). Kriminologické aspekty trestní represe. In: Novotný, O. – Zapletal, J. a kol., *Kriminologie* (Praha: ASPI Publishing), s. 203-234.

Klodawsky, F. – Blomley, N. (2009). Introduction—Rights, Space, and Homelessness. *Urban Geography*, 30 (6), s. 573-576.

Kraus, B. (2015). *Sociální deviace v transformaci společnosti* (Hradec Králové: Gaudeamus).

Macek, P. – Ulíř, L. (2004). *Dějiny obecních policií I: (jejich odraz v heraldice)* (Praha: Police history).

Macek, P. a kol. (2001). *Bezpečnostní služby* (Praha: Police history).

Marcuse, P. (1988). Neutralizing homelessness. *Socialist Review* 88 (1), s. 69–97.

Miles, M. B. – Huberman, M. A. – Saldaña, J. (2014). *Qualitative Data Analysis: A Methods Sourcebook* (Thousand Oaks: SAGE).

Milgram, S. (1977). *The individual in a social world: essays and experiments* (Reading: Addison-Wesley).

Miller, H. (1991). *On the Fringe: The Dispossessed in America* (Toronto: Lexington).

Ministerstvo vnitra ČR (2021). Úvod do problematiky obecní (městské) policie (<https://www.mvcr.cz/clanek/uvod-do-problematiky-obecni-mestske-policie-k-30-cervnu-2021.aspx?q=Y2hudW09Nw%3d%3d>, 18.03.2022).

Ministerstvo vnitra ČR. *Veřejný pořádek* (<https://www.mvcr.cz/clanek/verejny-poradek.aspx>, 18. 03. 2022).

Mitchell, D. (1997). Power, Tactics, and the Political Geography of Policing: Comments on Steve Herbert's Policing Space. *Urban Geography* 18 (5), s. 392-397.

Moore, J. (2007). Polarity or Integration? Towards a Fuller Understanding of Home and Homelessness. *Journal of Architectural and Planning Research* 24 (2), s. 143-159.

MP Plzeň. *Služebna Střed* (<https://www.mpplzen.cz/o-mestske-policii/sluzebny/stred/sluzebna-stred.aspx>, 20. 03. 2022).

Munková, G. (2013). *Sociální deviace: přehled sociologických teorií* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Osmančík, O. (2004). Prevence kriminality. In: Novotný, O. – Zapletal, J. a kol., *Kriminologie* (Praha: ASPI Publishing), s. 170-202.

Pleace, N. a kol. (2021). *European Homelessness and COVID 19* (Brusel: FEANTSA).

Schwarzová, G. (2010). *Sociální práce s bezdomovci*. In: Matoušek, O. a kol., *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi* (Praha: Portál).

Spradley, J. P. (1980). *Participant Observation* (New York: Holt, Rinehart and Winston).

Strauss, A. – Corbinová, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie* (Brno: Albert).

Toušek, L. (2012). *Vybrané aspekty metodologie aplikované antropologie*. In: Hirt, T. a kol., *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie* (Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni), s. 25-106.

Toušek, L. (2013). *Prostor, transgrese a bezdomovectví [Disertační práce]* (Plzeň: Fakulta filozofická ZČU v Plzni).

Toušek, L. a kol. (2018). *Labyrintem zločinu a chudoby: kriminalita a viktimizace v sociálně vyloučených lokalitách* (Brno: Doplněk).

Vašát, P. (2017). *Jak se žije lidem na ulici?* Sociologický ústav Akademie věd ČR. 28. 06. 2017 (<https://www.soc.cas.cz/aktualita/jak-se-zije-lidem-na-ulici>, 05.03. 2022).

Vašát, P. (2021). *Na jedné lodi: globalizace a bezdomovectví v českém městě* (Praha: Academia).

Vašát, P. (2018). *Jsou česká města revanšistická? Úvaha o povaze punitivního urbanismu v ČR*. In: Kratochvíl, P, a kol., *Veřejný prostor v ohrožení? Aktuální problémy městského veřejného prostoru z pohledu společensko-vědních disciplín* (Praha: Artefactum), s. 109-121.

Vetešník, P. – Chauer, I. – Zídka, A. a kol. (2013). *Obecní policie* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Wilson, Q. J. – Kelling, L. G. (1982) Broken Windows: The Police and Neighborhood Safety. *Atlantic Monthly* 249 (3), s. 29-36.

Wright, T. (2000). New Urban Spaces and Cultural Representations: Social Imaginaries, Social Physical Space, and Homelessness. *Urban Sociology* (5), s. 23-57.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích (předpis je od 30.06. 2017 zrušen).

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů.

Zimbardo, P. – Haney, C. – Banks, C. (1973). Interpersonal dynamics in a simulated prison. *International Journal of Criminology and Penology* (1), s. 69-97.

Resumé

The aim of this bachelor thesis is to find out how the application of social control by police officers of the Municipal Police in Pilsen is interpreted in relation to the homeless in public spaces, with the emphasis on measures in times of emergency. As part of my research, I focused on the emic perspective of police officers in the direct performance of their duties. I use a participatory observation method supplemented by informal and semi-structured interviews. I follow the uniform patterns of behaviour of my informants and, thanks to them, I derive the most common actions.

I have come to the conclusion that the Covid-19 pandemic has to some extent affected the lives of the homeless in relation to the application of social control, as many new restrictions were created and these had a significant impact on the homeless. On the other hand, the pandemic did not have such a significant effect on the use of violence by police officers, as social facilities were created that provided refuge for many homeless people, thus getting them out of public space and possible confrontation with police officers.

In general, violence is used as a type of sanction or as a means of moving homeless people out of public space. This is mainly due to public pressures and local policy settings. I also found that the use of violence is taken by police officers as part of their job, thus protecting the public space from the homeless.